

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات گرایش فقه
و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی مبانی برخی تعارضات کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان
با فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران

استاد راهنما:

دکتر امیر حمزه سالارزایی

استاد مشاور:

محسن شریعتمدار

محقق و نگارنده:

فاطمه ایزدی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

دیماه 1389

تقدیم به:

پیشگاه سرور و سیده زنان دو عالم حضرت صدیقه اطهر، فاطمه زهرا (سلام الله علیها)

و به اسوه های استقامت، پدر و مادر عزیزم

و برادران و خواهران گرامیم و نیز دوستان مهربانم

و همچنین، به تمامی کسانی که نمی دانند و در جستجوی آنند که بدانند.

تقدیر و سپاسگذاری:

با سپاس از درگاه خداوند سبحان، بر خود لازم می دانم که تقدیر و تشکر خالصانه خود را از راهنمایی های بی شائبه استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر امیر حمزه سالارزایی که در تمامی مراحل تدوین این اثر پژوهشی راهگشای اینجانب بوده؛

و نیز از جناب آقای محسن شریعتمدار که با مشاوره های ریزبینانه خویش مرا یاری نموده اند، ابراز نمایم

و همچنین تشکر می کنم از جناب آقای دکتر نادر مختاری و جناب آقای دکتر علی اکبر نصیری و دیگر اساتید بزرگوار که از محضرشان کسب علم و دانش نموده ام و ثمرات آن امروز را مدیون تلاش این بزرگواران می باشم.

و از خداوند منان طلب مغفرت می نمایم برای مرحوم حجة الاسلام و المسلمین سید یوسف میراحمدی که کلام را در نزد ایشان آموختم.

چکیده:

امروزه یکی از مسائل مهم و مورد توجه جامعه بین المللی، مسأله حفظ و رعایت حقوق زنان و مراعات تساوی حقوق زن و مرد و عدم تبعیض بر اساس جنسیت است. در همین راستا، دولت ها و سازمان های بین المللی کنوانسیون ها و اسناد بین المللی مهمی را در جهت احقاق حقوق زنان تدوین نموده اند؛ کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان یکی از این اسناد می باشد.

نگارنده در نوشتار حاضر، که به روش کتابخانه ای و با بیان توصیفی _ تحلیلی می باشد، تلاش کرده که مبانی فکری کنوانسیون در دفاع از حقوق زنان را بیان نماید و نیز مبانی و اصول دینی را در این مسأله مورد بررسی قرار داده است و وجوه افتراق و احياناً تعارضات این دو دیدگاه را در مبانی و به تبع آن در مواد مشخص نموده است.

و برخی از مهمترین مبانی کنوانسیون را: 1- اومانیسیم 2- عقل خودبنیاد (عقلگرایی) 3- سکولاریسم 4- فردگرایی 5- لیبرالیسم بر می شمارد و بیان می کند که این مبانی مذکور با نگرش اسلام درباره انسان و کرامت او (خلیفه الهی)، و جایگاه وحی در تکمیل عقل در درک و حل مسائل، و نقش دین در قانونگذاری و همچنین رابطه فرد و جامعه، در برخی جهات متعارض می باشند.

و نیز، به بررسی برخی مواد کنوانسیون که بر اساس دیدگاه تشابه محوری تدوین شده و با احکام فقه امامیه و به تبع آن قوانین جمهوری اسلامی ایران از جمله مباحث مربوط به ازدواج؛ طلاق، حضانت، دیه، قصاص، قضاوت و... مغایرت دارد، پرداخته است.

یافته های پایان راه چنین است: هرچند کنوانسیون دارای نکات مثبتی در دفاع از حقوق زنان می باشد اما؛

- 1- تفکرات و مبانی که بستر طرح کنوانسیون می باشد اشند با مبانی دینی در برخی جهات ناسازگار و متعارضند.
- 2- کنوانسیون - با توجه به مواد آن - رسالت خود را یکسان سازی و برقراری تشابه کامل حقوق و تکالیف بین زن و مرد می داند، که این یکسان سازی، از منظر خ استگاه عدالت محور فقه امامیه - با توجه به نظام آفرینش و تکوین - مردود است. و این دلایل از جمله دلایل عدم الحاق کشور مسلمان ما به کنوانسیون می باشد.

واژگان کلیدی: کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، مبانی، تساوی، تبعیض، حقوق زنان، فقه امامیه

عنوان

صفحه

1..... **بخش اول: ادبیات تحقیق**

2..... مقدمه

4..... گفتار اول: تعریف مسأله

4..... گفتار دوم: اهمیت و ضرورت تحقیق

5..... گفتار سوم: انگیزه انتخاب موضوع

5..... گفتار چهارم: پیشینه تحقیق

7..... گفتار پنجم: پرسش های تحقیق

7..... گفتار ششم: فرضیه های تحقیق

7..... گفتار هفتم: اهداف تحقیق

7..... گفتار هشتم: نوآوری های تحقیق

8..... گفتار نهم: روش تحقیق

8..... گفتار دهم: دشواریهای تحقیق

9..... **بخش دوم: مفاهیم و کلیات**

9..... **فصل اول: مفاهیم**

گفتار اول: تعریف

10..... کنوانسیون

گفتار دوم: تعریف

10..... تطبیق

11..... گفتار سوم: تعریف تبعیض و تساوی

17..... گفتار چهارم: تعریف عدالت

20..... گفتار پنجم: رابطه فقه با قوانین جمهوری اسلامی ایران

21..... **فصل دوم: کلیات**

21	مقدمه: .....
22	گفتار اول: فعالیت های بین المللی برای احقاق حقوق زن .....
22	الف) فعالیت های انجام شده قبل از تشکیل سازمان ملل متحد .....
23	ب) فعالیت های انجام شده در زمان تأسیس سازمان ملل متحد .....
25	ج) تشکیل کنفرانس های بین المللی در خصوص زنان .....
	1. کنفرانس جهانی
25	مکزیکوسیتی (1975) .....
	2. کنفرانس
26	کپنهاک (1980) .....
	3. کنفرانس
26	ناپروبی (1985) .....
	4. کنفرانس
27	پکن (1995) .....
	5. کنفرانس نیویورک
27	(2000) .....
27	گفتار دوم: محتوای کنوانسیون رفع تبعیض از زنان .....
28	گفتار سوم: نظری اجمالی بر موضوعات و مفاد کنوانسیون .....
36	گفتار چهارم: کشورهای عضو کنوانسیون .....
36	گفتار پنجم: وضعیت ایران نسبت الحاق .....
39	بخش سوم: بررسی اصول و مبانی نظام حقوقی اسلام و غرب .....
40	مقدمه .....
41	فصل اول: مکاتب حقوقی .....
41	گفتار اول: حقوق طبیعی یا فطری .....
42	گفتار دوم: حقوق طبیعی در اسلام .....
46	گفتار سوم: اصالت انسان .....

47	فصل دوم: بررسی تطبیقی اصول و مبانی فرهنگ حاکم بر کنوانسیون و اسلام
47	گفتار اول: اومانیسیم
50	گفتار دوم: دیدگاه اسلام در رابطه با انسان
53	گفتار سوم: عقل گرایی
56	گفتار چهارم: دیدگاه اسلام درباره عقل
58	گفتار پنجم: سکولاریسم
60	گفتار ششم: نقش دین از دیدگاه اسلام
62	گفتار هفتم: فرد گرایی
64	گفتار هشتم: جایگاه فرد و جامعه از دیدگاه اسلام
67	گفتار نهم: لیبرالیسم
69	فصل سوم: تفاوت زن و مرد از دیدگاه غرب و اسلام
69	گفتار اول: تفاوت زن و مرد از دیدگاه غرب
70	گفتار دوم: تفاوت زن و مرد از دیدگاه اسلام
71	گفتار سوم: ارمغان تشابه حقوقی زن و مرد در غرب برای زنان
73	گفتار چهارم: دیدگاه اسلام در تساوی یا تشابه
73	الف) زنان، مردان و هویت انسانی مشترک
75	ب) تناسب محوری (حق متفاوت بودن)
76	ج) زن و مرد متفاوت اما مکمل
78	گفتار پنجم: تفاوت های تکوینی زن و مرد
78	الف) تفاوت طبیعی در خلقت زن و مرد
79	ب) تفاوت های زن و مرد از لحاظ جسمی
79	ج) تفاوت های زن و مرد از دیدگاه روان شناسی
85	نتیجه گیری

بخش چهارم: بررسی تطبیقی برخی تعارضات مواد کنوانسیون با فقه شیعه و قوانین جمهوری

اسلامی

89	مقدمه.....
90	فصل اول : حقوق مربوط به ازدواج و خانواده (حقوق خانوادگی) .....
90	گفتار اول: حقوق خانوادگی در کنوانسیون.....
93	گفتار دوم: حقوق خانوادگی در فقه و قانون های جمهوری اسلامی ایران.....
94	الف): سن ازدواج.....
94	ب): ازدواج با غیر مسلمان.....
95	ج): ریاست و سرپرستی خانواده.....
97	د): حق حضانت.....
99	ه): ولایت بر طفل.....
102	و): قیمومت.....
102	ز): چند همسری.....
104	ح): حق طلاق.....
108	ط): عده.....
109	نتیجه گیری.....
111	فصل دوم : حقوق اجتماعی - سیاسی زن .....
111	گفتار اول: حقوق اجتماعی - سیاسی زن در کنوانسیون.....
112	گفتار دوم : حقوق اجتماعی - سیاسی زن در فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران.....
114	الف) : رهبری.....
116	ب): ریاست جمهوری.....
118	ج): قضاوت.....
127	د): حق قصاص.....
132	ه): حق دیه.....
137	و): حق شهادت.....
144	ز) حق ارث.....
150	نتیجه گیری.....

152	.....	مرور و کاوش اجمالی بر فرضیه ها.....
153	.....	نتیجه گیری.....
154	.....	پیشنهادات.....
156	.....	فهرست منابع.....
162	.....	ضمیمه: متن کنوانسیون رفع تبعیض از زنان.....

بخش اول
ادبیات تحقیق

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُرُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» (حجرات / 13)

مقدمه:

در قرن گذشته و بخصوص پس از جنگ جهانی دوم و از نیمه دوم قرن بیستم، تلاشهای زیادی در جهت تثبیت فرهنگ تساوی حقوق بین زن مرد و رفع نگرش تبعیض آمیز در عادات و رسوم و رویه و رفتار و قوانین و مقررات صورت گرفته و اسناد بین المللی در این زمینه تدوین و به امضا و تصویب دولتها رسیده و آنان را متعهد کرده که در وضع قوانین و مقررات، تبعیض بر اساس جنسیت و دیدگاه سنتی پایین تر دانستن موقعیت و مقام انسانی زن را کنار بگذارند، از جمله این اسناد بین المللی کنوانسیون رفع اشکال تبعیض علیه زنان می باشد که در سال 1979 مورد پذیرش مجمع عمومی سازمان ملل متحد قرار گرفت و در 3 سپتامبر 1981 برابر با شهریور 1360 هجری شمسی به اجرا در آمد.

هدف این کنوانسیون و اسناد بین المللی مشابه، اینست که بتوان به جامعه بشری به این دید نگریست که عدم تساوی جنسیتی در آن از بین رفته و فرهنگ جدید جنسیتی به وجود آمده که بر مبنای آن مشارکت کامل و مساوی تمام زنان و مردان در همه زمینه های اجتماعی و تمام سطوح زندگی تأمین شود.

بررسی ها و گزارش ها نشان می دهد که در بسیاری از کشورها که به کنوانسیون مذکور پیوسته اند این توصیه ها جامه عمل به خود نپوشیده و زنان در دسترسی به منابع مالی، فرصت های شغلی و حقوق اجتماعی و خانوادگی و شرکت در تصمیم گیری در امور کشوری، به سطح مساوی با مردان نرسیده اند، ضمن اینکه در خصوص اصل برقراری تساوی بین زن و مرد تا این حد چالش هایی نیز بین مکاتب و مذاهب و فرهنگ های مختلف وجود دارد و برخی برقراری چنین تساوی مطلق را نه عملی و نه متناسب با وضعیت طبیعی زن و مرد و نه حتی به نفع زن می دانند و لذا بسیاری از کشورهایی که به کنوانسیون پیوسته اند، به تناسب دیدگاه و احیاناً امکانات خود، نسبت به برخی از مواد و مقررات آن اعلام حق تحفظ یا حق شرط¹ نموده، و خود را ملزم به رعایت آنها نکرده اند.² و بعضی هم برخی مقررات متفاوت بین زن و مرد، و گاه به ظاهر تبعیض آمیز را، تبعیض ناروا ندانسته و بلکه آنها را مبتنی بر مصالح زن و مرد و خانواده، و حتی واجد وصف جنبه حمایتی از زن می دانند.

¹ . reservation

² . برای اطلاع بیشتر در این زمینه، ر.ک: حقوق بشر در اسناد بین المللی، حسین مهرپور، انتشارات اطلاعات، تهران، چاپ اول، 1374 ص 262 به بعد، در مورد حق شرط کشورها

جمهوری اسلامی ایران با گذشت نزدیک به سی سال از به اجرا در آمدن کنوانسیون مذکور، هنوز به این کنوانسیون نپیوسته است.

مکتب انسان ساز و جامع نگر اسلام که قوانین آن از سرچشمه زلال وحی نشأت گرفته است، با نگرشی فراگیر و با در نظر گرفتن همه ویژگی های زنان، به حقوق این قشر توجه نموده و منزلت و کرامت والایی را برای آنان قائل شده است.

در یک نگرش کلی از دیدگاه اسلام، آنچه در شناخت مسائل زنان به عنوان یک اصل محوری باید مورد عنایت قرار گیرد، این است که تفاوت های حکیمانه تکوینی میان زن و مرد وجود دارد که منجر به تفاوت در برخی حقوق و تکالیف می شود، اما در عین حال بین حقوق و تکالیف زن و مرد نوعی تعادل وجود دارد.

لید توجه داشت که: در بررسی و شناخت مسائل زنان، باید نخست به مبانی و ملاکها و اصولی که به عنوان زیرساختهای شناخت مسائل زنان به شمار می روند و در نتیجه به تصویب حقوق و مقررات مربوط به آنها می انجامد توجه نمود. از این رو تبیین دیدگاههای کلان و اساسی در حقوق زن امری ضروری و لازم است.

مقایسه، تجزیه و تحلیل مبانی بندها و مواد کنوانسیون با فقه امامیه و شفاف سازی موارد معارض با فقه و قوانین جمهوری اسلامی ایران در این نوشتار مدنظر است.

مباحث این نوشتار، در چهار بخش تنظیم شده است. بخش اول مربوط به ادبیات تحقیق می باشد. و در بخش دوم، با عنوان مفاهیم و کلیات، توضیح مختصری درباره مفاهیم پرکاربرد در پایان نامه بیان می کند و نیز در این بخش، حقوق زن در اروپا و فعالیت های بین المللی برای احقاق حقوق زنان و کلیاتی درباره کنوانسیون و محتوا، مفاد، و کشورهای عضو و وضعیت ایران نسبت به الحاق مو رد توجه قرار گرفته است. بخش سوم که مهمترین فصل پایان نامه می باشد به بررسی زیرساخت ها و مبانی کنوانسیون _ عقل گرایی، اومانیسیم، سکولاریسم، فردگرایی و لیبرالیسم _ در دفاع از حقوق زنان و تطبیق آن با مبانی اسلام _ خدامحوری، انسان و جانشینی خداوند، نقش دین در جامعه و رابطه فرد و جامعه _ پرداخته است. و در بخش چهارم برخی از موارد تعارض مواد کنوانسیون با فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی _ که به تبع فقه امامیه تدوین شده اند _ مورد بررسی قرار گرفته است.

گفتار اول: تعریف مسأله

کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان از مهمترین اسناد بین الملل است که در راستای جهانی سازی حقوق زنان تدوین شده است. از دیدگاه این کنوانسیون هرگونه تبعیض علیه زنان بایستی از بین رفته و زنان باید از تکالیف و حقوقی مشابه و مساوی با مردان برخوردار شوند و جنسیت نباید باعث تفاوت در زن و مرد از حیث حقوق و تکالیف شود. از نظر اسلام که طبق مفاد اصل چهارم قانون اساسی مبنی بر اینکه «اصل اسلامی بودن قوانین بر همه اصول قانون اساسی حاکم است و اصول دیگر باید در پرتو آن تفسیر شوند» زن و مرد هر دو انسانند و از حیث حقوق انسانی، از حقوق متساوی برخوردارند اما با توجه به اینکه خلقت و طبیعت زن و مرد یکسان نیست این تفاوت‌های تکوینی ایجاب می کند که از لحاظ برخی کارکردها و حقوق و تکالیف وضع مشابهی نداشته باشند، پس اسلام در برخی موارد با تشابه حقوق زن و مرد مخالف است که کنوانسیون خواهان آنست نه تساوی حقوق. به عبارت دیگر اصل حسن عدالت که یک گزاره مستقل عقلی است، نیز ایجاب می کند که تفاوتها در کارکردها و در نتیجه حقوق تأثیر بگذارد. آنچه مسلم است برخی مفاد کنوانسیون با فقه امامیه و نیز اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران معارض است و شایسته است، در خصوص وجوه افتراق بحث های علمی مبنایی صورت گیرد و از آنجایی که در بررسی و شناخت مسائل، باید نخست به مبانی و ملاکها و اصولی که به عنوان زیرساختهای آن به شمار می روند توجه نمود؛ لذا این نوشتار به منظور تطبیق و بررسی دقیق مواد مطرح شده در کنوانسیون مذکور، و ذکر برخی تعارضات آن بلقوانین فقهی امامیه و قوانین جمهوری اسلامی تدوین شده است. در ابتدا به بیان مبانی دو دیدگاه _ کنوانسیون و اسلام _ در نگرش به زن اشاره نموده و مبانی نظری کنوانسیون، اومانیسم، سکولاریسم و فردگرایی است را مورد بررسی تطبیقی با مبانی اسلام قرار داده است و سپس به تحلیل مواد پرداخته است.

گفتار دوم: اهمیت و ضرورت تحقیق

1. در دنیای کنونی که زن مسلمان از یک سو معتقد و وابسته به یک هویت دینی نیرومند و غنی به نام اسلام بوده و از سوی دیگر در جهان پیشرفته و متغیر کنونی - که بسیاری از مفاهیم عرضه شده و جاذبه های جدیدی به وجود آمده که ابهام و تردیدهای در مفاهیم و ارزشهای به وجود آمده قرار دارد - ممکن است زنان در فهم هویت انسانی شرعی و حقوقی و ارزشها و موقعیت خویش و مراقبت از آن دچار سردرگمی شوند، لذا بررسی حقوق این قشر و آگاه کردن زنان از حقوق خود در دین جامع اسلام ضروری می نماید.

2. تنویر اذهان عمومی نسبت به جایگاه زن در اسلام

3. شفاف سازی مبنا و فلسفه تفاوت حقوقی بین زن و مرد در برخی احکام فقه امامیه

گفتار سوم: انگیزه انتخاب موضوع

1) علاقه شخصی به مطالعه و رفع شبهات مربوط به حقوق زنان است.

2) به دلیل این که امروزه در دفاع از حقوق زنان با افراط کنوانسیون و تفریط عملی جامعه اسلامی مواجه هستیم.

3) با عنایت به اینکه زنان جامعه ما، از حقوق و مزایای تعیین شده توسط اسلام در مورد خود در بیشتر موارد دارای اطلاعات کم یا بی اطلاع می باشند.

گفتار چهارم: پیشینه تحقیق

در سال 1972 دبیرکل سازمان ملل متحد از کمیسیون مقام زن خواست تا نظر دولت های عضو را درباره شکل و محتوای یک سند بین المللی در زمینه حقوق زنان جويا شود . سال بعد ، یک گروه کاری از سوی شورای اقتصادی و اجتماعی ، جهت بررسی و تنظیم چنین کنوانسیونی تعیین شد . در سال 1974 کمیسیون مقام زن تنظیم پیش نویس کنوانسیون حذف تبعیض علیه زنان را آغاز کرد. (مهرپور، 1374، 243)

بررسی کمیسیون به تهیه یک مقدمه و مقررات عمومی و سه بخش مربوط به حقوق سیاسی - اجتماعی، حقوق مدنی، و حقوق خانواده منجر شد که در سطح وسیعی برای همه دولت ها و دیگر سازمان ها ارسال شد که پاسخ های ارائه شده از سوی دولت ها بسیار وسیع بود و پیشنهاد هایی برای انجام دادن پاره ای از تغییرات و اصلاحات توسط چهل کشور، چهار نمایندگی تخصصی ملل متحد و ده سازمان غیر دولتی، عرضه شده بود.

متعاقب آن در 15 دسامبر 1975 مجمع عمومی در قطعنامه 3521 از کمیسیون مقام زن خواست تا در سال 1976 تهیه پیش نویس کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان را که از سال 1970 در برنامه کاری کمیسیون قرار داشت، تکمیل کند.

کمیسیون مقام زن توانست با کمک گروه کاری تعیین شده برای این منظور، پیش نویس کنوانسیون را تهیه و تنظیم کند که این پیش نویس مورد بررسی، بحث و تبادل نظر در کمیته سوم مجمع عمومی قرار گرفت و همزمان در 1975 کنفرانس جهانی سال بین المللی زن در مکزیکو برگزار شد و یک برنامه کاری تحت

عنوان «کنوانسیون حذف تبعیض علیه زنان با روش های مؤثر برای اجرای آن» تصویب کرد. پیش نویسی تهیه شده توسط کمیسیون مقام زن با بحث های فراوانی که در سال 1987 بر روی آن انجام گرفت سرانجام در 18 دسامبر 1979 بر اساس قطعنامه 24/180 به تصویب مجمع عمومی رسید. (مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران، مقالات و گفتگو ها، 1382، 11)

کشور جمهوری اسلامی ایران بدلیل وجود موانع شرعی و قانونی به این کنوانسیون ملحق نشده است. با توجه به حساسیت موضوع، در خصوص این موضوع تحلیل و بررسی هایی انجام شد و صاحب نظران فقه و حقوق در قالب کتب و مقالات و بیانیه هایی به ارائه مطالبی پیرامون موضوع مذکور پرداختند. از جمله کتابی که توسط مرکز تحقیقات فقهی قوه قضائیه با عنوان «دیدگاههای فقهی در خصوص عهدنامه محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان» در سال 1377 منتشر شد که در این کتاب دیدگاههای مراجع بزرگ تقلید را نسبت به پیوستن به کنوانسیون و موارد تعارض با فقه را ذکر کرده است. و نیز کتاب رفع تبعیض از زنان نوشته مهرانگیز کار، در سال 1378، که نویسنده در این کتاب ضمن بررسی تطبیقی مواد کنوانسیون با قوانین جمهوری اسلامی ایران در اکثر مواد خواهان اصلاح قوانین شده و بسیاری از موارد را تبعیض در حق زنان و بعضاً مخالف با دیدگاه فقهی نیز می داند. و کتاب نقد حق الحاق (بررسی حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رفع تبعیض از زنان) که عنوان پایانامه آقای لطف الله سجادمش می باشد که در سال 1383 به صورت کتاب درآمد است. نویسنده در این کتاب همانند کتاب خانم کار، به بررسی موارد اختلاف و اشتراک مواد کنوانسیون با قوانین داخلی ایران پرداخته و در برخی موارد نگاه گذرای به مبانی فقهی داشته است اما به طور کامل به مباحث فقهی نپرداخته و در قریب به اتفاق موارد پیشنهاد نموده که اگر بخواهیم به کنوانسیون ملحق شویم باید در این موارد اختلاف با حق شرط¹ آن را بپذیریم. اما در نهایت بهترین راه را برای جمهوری اسلامی ایران عدم الحاق به کنوانسیون دانسته است و مقالاتی نیز در این زمینه به بحث و بررسی پرداخته اند. به عنوان نمونه مقاله ای با عنوان «بررسی و ارزیابی عهدنامه محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان» توسط آقای محسن قدیر منتشر شده که در آن نویسنده به بررسی کلی کنوانسیون و آثار و پیامدهای ناشی از الحاق و عدم الحاق جمهوری اسلامی ایران به آن پرداخته است و مقالات متعدد دیگری نیز به رشته تحریر درآمده است. اما فقط در برخی از آنها، آن هم خلاصه مبانی و زیرساخت های غرب - که خاستگاه کنوانسیون می باشد- و

¹ در قسمت (د) از بند 1 ماده 2 کنوانسیون 1969 وین راجع به حقوق معاهدات، حق شرط را اینگونه تعریف کرده است: حق شرط عبارت است از بیانیه یک جانبه ای که یک کشور تحت هر نام، یا به هر عبارت در موقع امضا، تنفیذ، قبول، تصویب، یا الحاق به یک معاهده صادر می کند و به وسیله آن قصد خود را دایر بر عدم شمول، یا تعدیل آثار حقوقی بعضی از مقررات معاهده درباره خود بیان می دارد.

مقایسه آن با مبانی دیدگاه اسلام، به طور مستدل و منطقی بررسی شده است. نویسندگان بر این اعتقاد است که برای قضاوت عادلانه نسبت به موضوع باید زیرساخت های آن دقیق تر و فراگیرتر مورد بحث قرار بگیرد. در این نوشتار در صدد آنست که ضمن بررسی تطبیقی مبانی نظری کنوانسیون با دیدگاه اسلام، موارد تعارض برخی از مواد کنوانسیون با فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران را مورد بررسی قرار دهد.

گفتار پنجم: پرسش های تحقیق

1. براساس کدام مبانی، مقررات کنوانسیون با مقررات فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران تعارض دارد؟
2. وجوه افتراق مقررات کنوانسیون مذکور با فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران کدام است؟
3. علت مخالفت با الحاق ایران به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان چیست؟

گفتار ششم: فرضیه های تحقیق

1. دیدگاه پیشنهادکنندگان کنوانسیون در باره شخصیت زنان، که بیشتر ماتریالیستی و اومانیستی می باشد در برخی موارد با دیدگاه جامع اسلام نسبت به زنان مخالف و معارض است.
2. مبانی نظری مقررات کنوانسیون در مواردی از جمله: دیه، طلاق، شهادت، بلوغ، تعدد زوجات، حق انتخاب مسکن، مدیریت و زمامداری زنان، قضاوت، ازدواج، ارث معارض با روح فقه و حقوق امامیه می باشد.
3. برخی مواد کنوانسیون با قوانین جمهوری اسلامی ایران در تعارض می باشد.

گفتار هفتم: اهداف تحقیق

1. تبیین ماهیت کنوانسیون از نظر مواد و مبانی آن و هدف از تدوین آن
2. بررسی، تجزیه، تحلیل و تطبیق برخی عناوین مطرح شده در کنوانسیون از جمله: دیه، طلاق، ازدواج و قضاوت و... با مبانی فقه و حقوق امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران

گفتار هشتم: نوآوری های تحقیق

هرچند پیرامون موضوع فوق تحقیقات متفاوت و متعددی البته در رابطه با بررسی مواد کنوانسیون و تعارضات آن با فقه امامیه انجام گرفته است. اما درباره مبانی کنوانسیون مذکور و تعارض و یا احیاناً همگونی آن با مبانی مقررات و احکام فقه امامیه و به تبع آن قوانین جمهوری اسلامی ایران به طور منطقی و مستدل اقدام چشمگیری صورت نگرفته است. بنابراین در این پژوهش سعی بر آن است که به طور مقایسه ای و تطبیقی مباحث این دو دیدگاه را مورد بررسی قرار داده و موارد تعارض را شناسایی نماید.

گفتار نهم: روش تحقیق

در این نوشتار با مراجعه به کتابخانه های تخصصی فقهی و حقوقی و اجتماعی به جمع آوری کتب و مقالاتی در زمینه مسائل روز زنان و به خصوص کنوانسیون رفع تبعیض از زنان آن ه م با بیان توصیفی - تحلیلی پرداخته و با فیش برداری مطالب این موضوع را بررسی می کنیم.

منابع این تحقیق شامل منابع اولیه و ثانویه است که منابع اولیه را بیشتر کتب فقهی شیعه و کتبی که در مورد مسائل زنان به رشته تألیف در آمده اند را تشکیل می دهد و مقالات و مجلات و ... منابع ثانویه تحقیق را در بر می گیرد.

گفتار دهم: دشواریهای تحقیق

محدودیت های تحقیقاتی از قبیل کتابخانه جامع وقفسه باز در دانشگاهها و کتابخانه تخصصی موجود در استان در موضوع مورد پژوهش وعدم دسترسی سریع و آسان به کتابخانه های دیگر مراکز دانشگاهی را می توان از جمله تنگناهای تحقیق برشمرد.

بخش دوم
مفاهیم و کلیات

فصل اول : مفاهیم

گفتار اول: تعریف کنوانسیون¹

«کنوانسیون» به معنی قرارداد بین المللی است ؛ یعنی عقدی که بین دو یا چند دولت بسته می شود . موضوع از دو حال خارج نیست یا مربوط به قواعد کلی (نوعی) حقوق بین الملل می باشد و یا شامل مقررات مربوط به موضوعات خاص در روابط بین الملل می باشد . در زبان فارسی به کنوانسیون یا قرارداد بین المللی ، کلمه «عهد» یا «معاهدات بین المللی» هم اطلاق می شود . (جعفری لنگرودی، 1381، 425)

گفتار دوم: تعریف تطبیق

واژه تطبیق در کارهای علمی در دهه اخیر رواج یافته است . امروزه این روش در تمام رشته های علمی جریان دارد. دانشمندان و محققان با استفاده از این روش می توانند نظریات سایر دانشمندان را مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند، و از این طریق دایره مشترکات، اقتراعات و افتراقات و تمام جوانب اصالت کار را بدست آورند و قادر به تحمل و فهم بهتر مطالب همدیگر می شوند و می توانند موارد اختلاف دو اندیشه یا دو مکتب را با جستجو و تحقیق علمی حل نمایند .

مفهوم لغوی

تطبیق از باب تفعیل از باب ثلاثی مجرد (طبق) است. و الطبق: هر چیزی روی همدیگر قرار بگیرد و بیوشاند و از آن مطابق و تطبیق آمده که به معنای موافقه دو چیزی را که با هم مقایسه می کند و مثل هم قرار می دهد.² (فراهیدی، 1408، 5، 108-109)

تطبیق در اصطلاح

تطبیق عبارت است از سنجش و مقایسه یک اثر علمی با اثر دیگر در آن موضوع یا اثر علمی یک عالم دینی را با گرایش مذهبی با آثار علمی عالم دینی دیگر و یا ادب ملی سرزمینی را با ادب ملی سرزمین دیگر. (اسلامی ندوشن، 1370، 226)

حقوق تطبیقی

¹.Convention

² . الطبق كل غطاء لازم و يقال اطبقت الحقبة و شبهها و يقال الطبق الرحين ای طابق حجريها و مثله اطباق الحنكين و طبقت بين الشينين جعلتها على حد واحد و الزفتها فيسمى هذا المطابق و المطبق

حقوق تطبیقی عبارت است از مطالعه و تحقیق در قوانین موضوعه کشورهای مختلفه و سنجش بین آنها و تعیین موارد اشتراک و اختلاف به منظور داشتن قانونی که بیشتر می تواند منافع اجتماعی را تأمین بنماید.

یکی از مهمترین هدفهای حقوق تطبیقی اقتباس راه حل های مفید و اصلاح وضع حقوق داخلی است. (امامی، 1375، 1، 7)

گفتار سوم: تعریف تبعیض و تساوی

یکی دیگر از مفاهیمی که در این نوشتار آمده است کلمه «تبعیض» است که لازم است در مورد این کلمه نیز توضیحاتی ذکر شود:

مفهوم لغوی

تبعیض از نظر لغوی: «ترجیح بعض کسان بر بعض دیگر بدون مجوز مشروع و قانونی» (دهخدا، 1373، 4، 5593)

«بین دو کس یا چند کس مساوی، یکی را، یا بعضی را امتیاز دادن. رجحان بعضی بر بعض دیگر بدون مرجح.» (معین، 1360، 1، 1024)

در مقابل واژه تبعیض، کلمه تساوی قرار دارد که عبارت است از: «مانند شدن، تماثل، مستوی و برابر گردیدن و برابر شدن دو چیز» (دهخدا، 1373، 4، 5877)

تبعیض و تساوی در اصطلاح حقوقی

تبعیض در اصطلاح حقوقی عبارت است از: «برتری دادن شخص یا اشخاص بدون آنکه جهت ترجیحی وجود داشته باشد؛ مانند آنکه بین دو نفر هیچگونه برتری وجود نداشته باشد در عین حال در مورد یکی حقوق و امتیازاتی قائل شویم که برای دیگران این حقوق و امتیازات را قائل نیستیم.» (سجادمنش، 1383، 32)

به تعبیر برخی از محققان معاصر «معنای تبعیض آن است که دو شخص در شرایط مساوی احتیاج و نیاز و قابلیت و توان باشند، در این شرایط به یکی حق داده شود و به دیگری که همان شرایط را داراست، آن حق داده نشود.» (مرکز تحقیقات فقهی قوه قضائیه، 1377، 83)